

Jarl Stormbom:

Comenius ja Forselius-vertailevat näkökohdat

Varsinkin jos käyttää ihmis- eli humaanitieteitä on kasvatushistoriallisessa tutkimuksessa monta ulottuvuutta. On dialektinen, hermeneuttinen, eksistentiaalinen, fenomenologinen, vertaileva jne. menetelmä empiristen ja yhteiskunnallisten menetelmien rinnalle. Pienessä tutkielmassa "Comenius ja Forselius" on kysymys vertailevista näkökohdista.

Artikkelissa lähdetään liikkeelle elämäkerrallisista ja historiallisista tiedoista ja näitä tietoja käytetään hyväksi "synteesisä". Toisin sanoen tutkimusote on semalle dialektinen. Edeltäjä Comenius-Komensky' on teesi, Forselius on antiteesi ja vertailu on synteesi.

Molemmat olivat koulunuurtajia, Comenius enemmän teorian mies ja Forselius käytännön mies, tavallaan toistensa vastakohtia. Onhan yhtäläisyyksiäkin.

Jälkipuinnissa kirjoittaja palaa menetelmäkysymykseen. Kerkeästi ottaen on sekä kaksijakoinen: vanhat historiallis-kronologiset vai regressiiviset, ajankohtaiset ja progressiiviset asetelmat?

Mitä Comenius, oikeammin Komensky', oli silloiselle Böömi-Määrille oli Forselius silloiselle Eestille: kouluorganisaattori, oman kielen kehittäjä ja kasvatuksellinen kirjailija. Siihen yhtäläisyydet ilmeisesti loppuvatkin. Meidän on tarkasteltava molempia kuuluisuuksia erikseen ja löydettävä eroavaisuudet ja sen jälkeen palattava yhteiseen vertailuun.

Comeniuksen elämäntaival ja filosofia

Jan Amos Komensky' eli Comenius syntyi Määrissä 1592 (ja kuoli Amsterdamissa 1670). Hänen vanhempansa kuuluivat n.s. böömiläiseen veljuskuntaan, uskonnolliseen lahkoon, joka oli sukua eräisiin esiuuskonpuhdistuksellisiin virtauksiin katolisessa kirkossa. Lahko halusi palata alkukristilliseen seurakunnan oloihin, missä kaikki omaisuus oli yhteistä ja missä vallitsi sosiaalinen demokratia. Tämä kanta teki lahkon vastenmieliseksi kaikkea valtiollista hallitusta kohtaan ja siitä johtui vaatimus, että aateliston piti luopua etuoikeuksistaan, mikäli se halusi liittyä lahkoon.

Hengellinen tausta antoi Comeniuksen kasvatustieteelle sen demokraattisen leiman. Koulun piti olla kaikille yhteinen, riippumatta sukupuolesta, säädystä ja taloudellisista olosuhteista. Hengellinen tausta antaa myös selityksen päämäärään, jonka Comenius asettaa kasvatukselle ja opetukselle. Merkittävässä teoksessa Suuri opetusoppi (Didactica Magna tsekin kielellä 1628, sitten käännetty latinan kie-

lelle) Comenius mainitsee päämäärän olevan "täydellinen taito opettaa kaikille kaikkea". Tämä riippuu hänen filosofisesta opistaan, n.s. pansofiasta, joka yhdessä uskonnollisuuden kanssa muodosti hänen pedagoginen aatemaailmansa. Usein sanotaan että Comenius tähtäsi ensyklopediseen tietämykseen. Tarkoituserä oli loppujen lopuksi uskonnollinen: Jumalan luoma autuus. Sanoisin että Comenius tässä suhteessa oli kaksijakoinen: tässä ja nyt pansofia ja autuus tulevaisuudessa. Kuitenkin näitä eatteita yhdisti ajatus siitä että ihminen on luomakunnan kruunu ja Jumalan kuva, mitä tarkoittaa sitä että ihmisen pitää tuntea kaikkea ja olla maailman ja itsensä herra ja samalla suuntautunut kaikke alkkunpanijaan. Hänen tulisi toisin sanoen omaksua henkistä sivistystä, nuhteettomuutta ja hurskautta. Ihmisillä on, Comeniuksen mukaan, luontainen tapumus ja kyky kaikkiin näihin ominaisuuksiin.

Kaikki tämä ei ole mahdollista ilman kasvatusta. Opetus tulee siten tarpeelliseksi. Tässä kohdin Comenius ja Herbart, joka eli 1800-luvun alkupuolella, ovat samaa mieltä: ei kasvatusta ilman opetusta ja opetukseen kuuluu myös kasvatusta.

Comeniuksen mukaan koulut ovat työpajoja, missä luodaan ihmisiä. Ihmisen luonnonlahjat kolmessa mainitussa suhteessa otetaan talteen ja kehitetään. Comenius halusi aikaansaada ei vähempää kuin "ihmisiä, jotka ajattelevat ja toimivat viisaasti ja ovat sydäimestä hurskaita".

Comeniukselle on "Natur"-käsite tärkeä. Hän kuten Rousseaukin tarkoittaa sillä sekä luontoa että luonnetta.

Kasvatustieteen tai -taiteen metodit noudattavat niitä lakeja, jotka luonto ja luonne osoittavat. Sitä kutsutaan synkriittiseksi metodiksi ja se johtaa sekä empiirisesti johdettuun että induktioon rakennettuun didaktiikkaan eli kasvatustieteen opetukseen. Opetus nojautuu konkreettiseen kokemukseen.

Comeniuksen didaktiikka

Comenius pyrki ennen kaikkea havainnollisuuteen. Sillä tavalla, esim. kuvien ja helmitauluin, valmistellaan oppiainesta. Kaikki tieto välitetään aistimin tapahtuvien havainnoin. Ainoastaan jos esineet puuttuvat, ne voidaan korvata kopiailla ja kuvilla. Ei kirjoista vaan taiveastaja maasta, tammista ja pyökistä pitää saada sivistystä, lausui Comenius. Tällä tavalla hän oli aikaansaanut didaktiikkansa perusteet.

Myös sovellutus eri opetustilanteisiin tulee selväksi. Henkisiä ja käsivalmiuksia pitää kehittää hyvillä malleilla. Kielenopetus kulkee rinnan asiaopiskelun kanssa. Sana on vain verho tai tuppi asian ympärillä. Asioiden ilmaisuja ei pidä eristää toisistaan vaan ne liitetään

yhteen, lauseiksi. Nämä ajatukset saivat aikaan didaktiset teokset kuten Avoin kieliportti 1631 ja Orbis sensualium pictus (Aistikuvienv maailma, 1658), missä jokaisella sivulla oli puupiirros. Piirros kuvasi jokaista sanaa ja samalla äidinkielen ja latinan tekstiä. Kielet esiintyivät siten rinnan. Äidinkieli on Comeniuksen mukaan tärkein. Vata kahdeksan-kymmenen vuoden jälkeen lapsi pystyy tajuamaan jotakin toista nykykieltä ja latinan paikka on vasta kolmannessa opetuksen jaksossa (alhaalla). Kielenopetus rakentuu käytäntöön ja harjoitukseen. Tähän kuuluvat mahdollisimman yksinkertaiset säännöt. Teksti tulee ennen kielioppia, esimerkki ennen sääntöjä, luonto ennen aineistoa.

Aisteja harjoitellaan äidinkoulussa (1-6.vuosi), jonka on oltava jokaisessa kodissa. Äidinkielenkoulussa eli kansakoulussa (7-12.vuosi), jonka on oltava jokaisessa seurakunnassa sekä maalla että kaupungissa, harjoitellaan käsitystajuntaa ja muistia, joista ensimmäinen välittää havainnot varastointia varten ja jälkimmäinen säilyttää ne. Kansakoulussa luetaan, kirjoitetaan, lasketaan, mitataan ja lauletaan. Oppiaineita ovat myös kristinusko, etiikka, talous ja valtio-oppi, historia, kosmologia (oppi maailmankaikkeudesta) ja veisto. Ylimmillä luokilla voidaan lukea nykykieliä. Lukiossa (13-18.vuosi), joka perustetaan jokaiseen suurempaan kaupunkiin, on kieliopin, dialektiikan (filosofian), retoriikin, aritmetiikan, geometrian, musiikin, astronomian, luonnonopin, maantiedon, kronologian, historian ja etiikan oppiaineet.

Yksilön kehityksen kannalta viimeisenä on akademia eli yliopisto (19-24.vuosi), yksi jokaisessa maassa tai provinssissa (maakunta, lääni jne.). Sen tehtävä on kouluttaa sitä mitä on tahdon yhteydessä. Tämä tapahtuu universaalisisissä opinnoissa neljässä tiedekunnassa.

Comenius ja Ruotsi-Suomi

Comenius tuli Ruotsiin kaksi kertaa (1641-42 ja 1646), jolloin hän oli maanpaossa Böömi-Määristä. 30-vuotis sota riehui silloin. Ensimmäinen kerta hän neuvotteli valtakunnankansleri Axel Oxenstiernan kanssa ja asettui sen jälkeen asumman Elbingiin (1642-48). Kaupunki oli siihen aikaan Ruotsin hallinnassa. Hallituksen käskystä hän sieltä päin suunnitteli koko Ruotsin koululaitosta ja kirjoitti oppikirjoja Ruotsin kouluja varten. Comeniuksen ansiosta Ruotsin, Suomeen ja Eestiin perustettiin lukuisia kouluja jo 1640-luvulla.

1. RUOTSIN, SUOMEN JA EESTIN KOULUT
jotka perustettiin Comeniuksen aikaan

Maalaispedagogiot

Ruotsi Leckö 1629
Visingsö 1630
Jäder 1650 jne

Suomi Seltvik-Sund 1639
Kemiö-Tjuda 1649
Lohja 1656/59

Eesti Saarenmaa 1645(?)
Myös Liivinmaalla
oli katekismusope-
tusta
(lukuisia kansakouluja
1680-luvulla)

Kaupunkipedagogiot

39 koulua ympäri Ruotsin maata

Hämeenlinna, Naantali, Uusikau-
punki, Rauma, Tammisaari, Kris-
tiinankaupunki(1653), Uusikaar-
lepyy, Pietarsaari, Kokkola, Raase,
Kajaani
Viljandi 1662, Haapsalu 1665,
Tartu 1672(ruots.kruunukoulu),
Pärnu 1676(ruots.varuskuntak.),
Narva 1684(ruots.koulu)

Triviaalikoulut

Ruotsi 21 koulua kaupungeissa

Suomi Hämeenlinna 1639
Lappeenranta 1639
Turku 1640
Pori 1640
Vaasa 1641
Helsinki 1641
Viipuri 1641
Uusikaarlepyy 1641
Käkisalmi (1660-luvulla?)

Eesti

Ilmeisesti samat kuin ylhällä

Kymnaasit

Ruotsi 7 koulua (Västerås 1623, Strängnäs 1626, Linköping 1627, Stock-
holm 1640, Göteborg 1640(52), Skara 1642, Växjö
1643)

Suomi Turku 1630, Viipuri 1641

Eesti Tartto 1630, Tallinna 1631(katedraalikoulusta)

Akatemiat

Ruotsi ei perustettu, Uppsala oli

Suomi Turku 1640

Eesti Tartto 1632 (Academia Gustaviana 1632-65, Academia Gustavo-
Carolina 1690)

s. pedagogiot toimivat maaseudulla kansakouluina. Kaupungeissa olivat vastaavat koulut n.s. alatriviaalikoulut. Varsinaiset eli korkeimmat trivialelikoulut toimivat niinkään kaupungeissa. Ruotsiin perustettiin seitsemän lukiota, Suomeen kaksi ja Eestiin niinkään kaksi. Akatemiat olivat kaksi: Tarton yliopisto 1632 ja Turun akatemia 1640. Tarkimmin välirauhassa 1629 Ruotsi sai Puolalta Liivinmaan. Tartton perustettiin kymnaasi 1630 ja Tallinnaan 1631. Kummankin kymnaasin yhteyteen perustettiin kirjapaino. Tallinnan kymnaasin, josta myöhemmin tuli kaupungin, kirjapaino oli eestiläisen kulttuurin kannalta merkittävä. Tarton kymnaasista muodostettiin kuten Turun kymnaasista Turun akatemia yliopisto vuonna 1632. Tarton yliopistossa oli kuten russakin neljä tiedekuntaa, teologinen, oikeustieteellinen, lääketieteellinen ja filosofinen tiedekunta. Ollesseen Liivinmaan kenraalivernöörinä Johan Skytte, joka ainakin sittemmin oli yhteistyössä Comeniuksen kanssa, sai Kustaa II Aadolfin perustamaan yliopiston Turkuun. -Myös Turun akatemian yhteyteen perustettiin (1641) kirjapaino.

Comenius ei suoranaisesti toiminut koulujen perustajana mutta hän antoi sysäyksen niille toimittamalla kokonaisen didaktiikan mainittuihin koulustaiteisiin, koulusuunnitelmat ja lukuiset oppikirjat Ruotsille. Hänen toiset toteuttivat hänen didaktiikkansa ja koulusuunnitelmansa. Merkiksi Isaac Rothovius ja Pietari Brahe nuorempi ovat saaneet mainintaa Turun akatemian perustamisesta. Tämä ei vähennä Comeniuksen ansioita vaan päinvastoin Comenius on ollut Comeniuksen ansioiden lisäksi arvokas opettajana ja koulusuunnittelijana.

Forseliusen elämäkerta

Comenius liittyi toiseen kuuluisaan pedagogiin, Bengt Gottfried Forseliusen. Forselius syntyi luultavasti 1660 (ja kuoli lokakuussa 1688). Hän oli rovasti Johan Forselius, joka polveutuu luultavasti Suomen pohjoisrannalta. 1600-luvun jälkipuoliskolla on useita opiskelijoita Turun akatemiassa nimeltään Forselius ja Fortelius, jotka tulivat pohjoisrannalta. (Toinen mahdollisuus on että suku Forselius on sama kuin ruotsalainen suku Forssell, joka tuli Länsigöötanmaalta). Johan Forselius opiskeli Uppsalassa. Hän toimi ainakin vuosina 1638-41 Tallinnan katedraaliskoulun rehtorina ja 1641-84, kuolemaansa saakka, Turun katedraaliskoulun ja Pyhän Matteuksen seurakunnissa kirkkoherrana. Forselius kirjoitti teoksen Viron kansen tavoista ja uskonnollisista käsitteistä, jonka julkaisi J W Boecler Tallinnassa vuonna 1684. Eestin konsistori takavarikoi kirjan.

Bengt Gottfried opetettiin ensin kodissa ja sitten katedraaliskoulussa Tallinnassa. Jonkin aikaa hän opiskeli Wittenbergissä ja Hällesissä, mutta lopulta saamatta tutkintoa. Sitten hän meni kotiin opettamaan

rahvasta Comeniuksen menetelmällä. Talvella 1683-84 hän työskenteli lankonsa, Gabriel Herrlinin kanssa opettajana Ristin ja Pyhän Matteuksen seurakunnissa. Herrlin oli seurannut Johan Forseliuksen kirkkoherrana näissä. He antoivat ilmaisen opetuksen viidellekymmenelle eestiläiselle pojalle. Siten alkoi Forseliuksen suuri työ eestiläisen kansanopetuksen parissa.

Eestiläiset koulut

Pappilassa Forselius suunnitteli tulevaa kouluohjelmaa, joka käsitteli kaikissa pitäjissä perustettavat koulut, omat opettajat, joiden palkkauksen tai elätyksen piti olla kunnossa, ja oppikirjojen julkaisemise. Hänen edellä oli joka tapauksessa käynyt ylisuperintendentti Johan Fischer, joka jo vuonna 1675 oli kuninkaalle, Kaarle XI:lle, jättänyt muistion siitä että koko Eestiin perustettaisiin kouluja. Nyt Forselius jo kuului Fischerin apulaisiin kuten myös rovasti E. Glücke Marienburgi. Vuonna 1684 Forselius perusti Piiskopi möisiin lähelle Tarttoa opettajaseminaarin. Tilan oli Kaarle XI luovuttanut tätä tarkoitusta varten ja hän myös hulehtinut seminaarin ylöspidosta kruunun maksuista.

Gezelius vanhempi

Paitsi Comeniukselta Forselius sai varmasti ärsykeitä kouluolojen ja opettajankoulutuksen järjestämiseksi Suomesta, sillä piispa Johannes Gezelius vanhempi (piispana 1664-90) oli vuonna 1683 laatinut koulu-säännösten Methodus informandi, jossa käsiteltiin pedagogioita, trivialekyylijuja ja kymnaasioita, ja vuonna 1685 koko valtakunta sai hänen ansiosta/uuden kirkkolain, mihin kuuluivat myös koulujärjestelyt.

Johannes Gezelius vanhempi s.1615 oli Tarton yliopiston kasvatteja. Hän suoritti maisterin tutkinnon Tartossa 1638. Hänet nimitettiin Tarton yliopiston itämaisten kielten professoriksi ja myöhemmin vielä teologian professoriksi. Gezelius toimi Tartossa vuoteen 1649. Tartossa julkaistiin, hänen johdolla, useita väitöskirjoja ja hän julkaisi siellä useita oppikirjoja. Suomessa hän perusti trivialekyyli-kouluja.

Tukea Forseliukselle ystäviltä ja ylemmältä hallinnonolta

Forseliuksen työtä tukivat Tallinnan piispa J G Gerth ja ylisuperintendentti Johan Fischer. Aatelisto vastusti hanketta. Forselius kääntyi silloin suoraan Eestin kirkkoherrojen puoleen ja pyysi heidän tukeaan. Hänen ensimmäisen raporttinsa mukaan, osoitettu Gerthille kesäkuun 28.päivänä 1687 yksitoista pastoria oli toteuttanut opetuksen kuluneella talvella ja vielä seitsemän oli luvannut pestata oppilaita seminaarista opettajiksi. Elokuussa 1688 Forselius lähetti piispalle 28 seikkaperäistä raporttia, jotka eestiläisten seurakuntien rovestit ja pastorit olivat lähettäneet hänelle. Kaikki ylistivät

estiläisten sivistyshelus ja nopeita tuloksia uuden opetusmetodin ansiosta. Vuosina 1687 ja 1688 oli noin 1100 henkeä saanut opetusta, kerrottiin niissä. Tämä asiakokoelma on erittäin arvokas Eestin sisäistä historiaa koskeva. Siinä ja kansa elää. Talvella 87/88 toimi Lounais-Pohjois-Eestissä 47 kylä- ja kihlakunnankoulu. Vuonna 1700 ainoastaan muutamista seurakunnista puuttui koulu. Sitten tuli iso viha eli pöytä, jolloin moni koulutoiminta lakkasi.

Liivinmaalla maapäivät päättivät 1687 kenraalikuvernööri J. J. Mastfährin johdolla että jokaiseen pitäjään perustetaan koulu. Piispa Gerthin toimesta ja seurauksena Forseliuksen uhrautuvasta työstä tuli v. 1689 kuninkaallinen käsky Eestin kenraalikuvernöörille että myös Eestin pitäjiin perustetaan koulut.

Forseliuksen suurenmoista käytännön työtä arvostettiin suuresti keskuksessa. Vuonna 1686 oli Forselius matkustanut Tukholmaan kahden seminaarikoulupojan kanssa. Hän esitteli heidät kuninkaalle todistaakseen mahdollisuuksia herättää Eestin kansaa. Kuninkasiltä hän sai käskyn, joka osoitettiin Tallinnan käskynhaltija Aadolf Ungelille jotta tämä aluksi rakennuttaisi Ristin ja Pyhän Matteuksen pitäjiin koulutalot. Nämä pitäjät oli Kaarle XI suuressa reaktiossa ottanut valtiolle. Piti siis rakentaa koulutalot ja asunot opettajille, vielä tulisi heille 50 riikintaalaa vuodessa. Sitten oli koululaitoksen malli annettu. Ajankohta koulujen perustamiselle oli otollinen. Täysortodoksia tähtäsi kansansivistykseen. Kansan piti osata lukea ainakin katekismusta. Kaupungeissa valtaporvaristo halusi kouluja jotta saataisiin kirjureita ja kamreereita kauppahuoneisiin. Sitä vastoin talonpojat usein vastustivat koulujen perustamista, koska koulun takia pojat jäivät pois maataloustyöstä.

Vuonna 1688 Forselius oli taas Tukholmassa ja sai sieltä kuninkaallisen valtuutuksen Eestin ja Liivinmaan maaseudun kansakoulujen tarkastajaksi. Kirje on päivätty syyskuun 17.päivänä 1688. Semella hänet veloitettiin perustamaan uusia kouluja kaikkialla missä oli tarvetta niihin.

Forseliuksen anti sivistys- ja koulutyöhön sekä kouluorganisaointiin
Forseliuksen työ on osa siitä tietoisesta sivistys- ja valistus-työstä Eestissä, joka pääasiallisesti oli uskonnollisten vaikutteiden aiheuttama. Sivistyspyrkimyksissä oli johtavine ryhmä nuoria kadikaleja teologeja. Ne olivat Forseliuksen läheiset opiskelija-

toverit ja ystävät Adrian Virginius, Johan ja Andreas Hornung. Johan toimi sittemmin kansakouluntarkastajana ja julkaisi v.1693 Grammatica estonica. Johan Fischer oli heidän suojelijansa. Ryhmän päätyö oli aikaansaada hyviä raamatunkäännöksiä liivin ja eestin kielille, suoraan alkutekstistä. Tässä ryhmässä Forselius oli oikeinkirjoituksen uudistaja. Forselius, Johan Hornung ja Adrian Virginius saivat merkitystä eestin kirjakielen kehittäjinä. Forselius osallistui raamatunkonferensseihin Lindenhofissa elo-syyskuuse 1687 ja Pillisfehrissä tammi-helmikuussa 1688 Fischerin johdolla. Jälkimmäisessä konferenssissä käsiteltiin tallinnalais-eestiläistä raamatunkäännöstä uudesta tamentista.

Vuonna 1686 oli Forselius julkaissut ensimmäisen vironkielisen saapisen, josta otettiin jo hänen eläessään kaksikin painosta. Näissä Forselius jo sovelsi uusia periaatteitaan, vaikka muunneltuina.

Forselius oli sitä mieltä että puhekielen ja ääntämisen piti olla ohjeellisia. Piti välttää tarpeettomia ja viron kielelle vieraita kirjaimia. Piti poistaa versaalit, suureakkonen. Ääntiöiden pituutta tulisi alleviivata kirjoittamalla niitä kahdella kirjaimella, ei hilla. Tämä herätti Tallinnan konsistoriossa ankaraa vastustusta ja Forseliuksen oli tässä asiassa pakko perääntyä jotta hän ei menettäisi viranomaisten tukea kouluasioissa. Hänen kuoltuaan kansansivistystyö hiljeni joksikin aikaa.

Historiallisten asiakirjojen perusteella Forselius osoittautuu pragmaattiseksi tai suorastaan viisaaksi, selvännäköiseksi ja arvostelukykyiseksi. Hänen muutamet tunnetut kirjeensä ovat kirjoitetut saksan kielellä. Ne ovat selvällä, vapealla tyylillä kirjoitettuja, hyvin jäsenneltäjä, ilman "ylisanoja" tai henkilökohtaisia hyökkäyksiä, harkitsevasti muotoiltuja mutteivät mäteleviä, lausuu ruotsalainen esiantuntija Grete Wieselgren.

Johan Fischer, tavallaan Forseliuksen esimies, on sananut sellaiset muistosenat osakseen että jälkimaailma arvostaa hänen osuuttaan kansanvalistuksesta. Samat sanat pätevät vielä paremmin Eestin omaan mieheen Bengt Gottfried Forseliukseen.

Comenius ja Forselius- kaksi koulun uranuurtajaa

Comenius kävi Forseliuksen edellä. Hän on hyvinkin voinut olla Forseliuksen mallina kun tämä perusti kouluja Eestiin ja seminaarin Piiskopi moisiin. Myös Gezelius vanhempi on vaikuttanut asiaan.

Comenius oli filosofiensa perusteella teoreetikko ja ideologi, Forse-

ius tuntui olevan enemmän käytännön mies. Hän peränsi Eestin ielen aakkosia tekemällä kirjaimet kansantajuisiksi. Hän perusti pottajaseminaarin ja koulutti siellä oppilaitaan uusia kouluja arten. Hän sei nämä aikaan. Jos Fabricius olisi saanut elää kau- mmin, hän olisi ilmeisesti kirjoittanut useita oppikirjoja. Nyt änen tuotantonsa suostui apiseen.

Comenius julkaisi monta didaktista teosta ja oppikirjaa. Koulusuun- itelmillaan hän kuten Forseliuksikin aikeensa melkein jokoiseen kau- unkiin ja myös maaseudulle alkeiskoulun. Sitä paitsi perustettiin 600-luvulla eniten Comeniuksen ansiosta Ruotsi-Suomen kaupunkiin riviaelikouluja, kymnaaseja ja kaksi akatemiaa, 1632 Tarton ylio- isto ja Turun akatemia 1640.

hteistä Comeniukselle ja Forseliukselle oli kansankielen ja kansen- ulttuurin vaaliminen. Forselius pystyi toteuttamaan sitä omis- itäjissä. Comenius oli melkein kaiken aikaa maanpaossa mutta omaan irkkoon hän sovelsi kansantajuisia periaatteitaan. Hän toimi siinä eologisena ja hengellisenä johtajana. Molemmat olivat oman aikansa, 600-luvun säätyyhteiskunnassa, neroja, jotka pystyivät näkemään ansansa voimia ja kehitysmahdollisuuksia sekä realisoimaan ne. orseliuksesta tuli tavallaan Comeniuksen jatkaaja. Hän käytti omeniuksen didaktista menetelmää. Hän perusti maaseudulle Comeniuksen e Gezeliuksen inspiroimana kouluja. Comeniuksella oli täydellisempi oulusuunnitelma kuin Forseliukselle.

2. Comeniuksen kouluorganisaatio

osen kehitys- eiheet	Kouluorga- nisaatio	Ikä- vuodet	Ruotsin kouluor- ganisaatio
ikkulapset	Koti	1-6	Koti
apsuus	Kansakoulu	7-12	Pedagogio/elatriviaalikoulu
uoruus	Oppikoulu	13-18	Triviaalikoulu/kymnaasi
uoret aikuiset	Akatemia	19-24	Akatemia/yliopisto

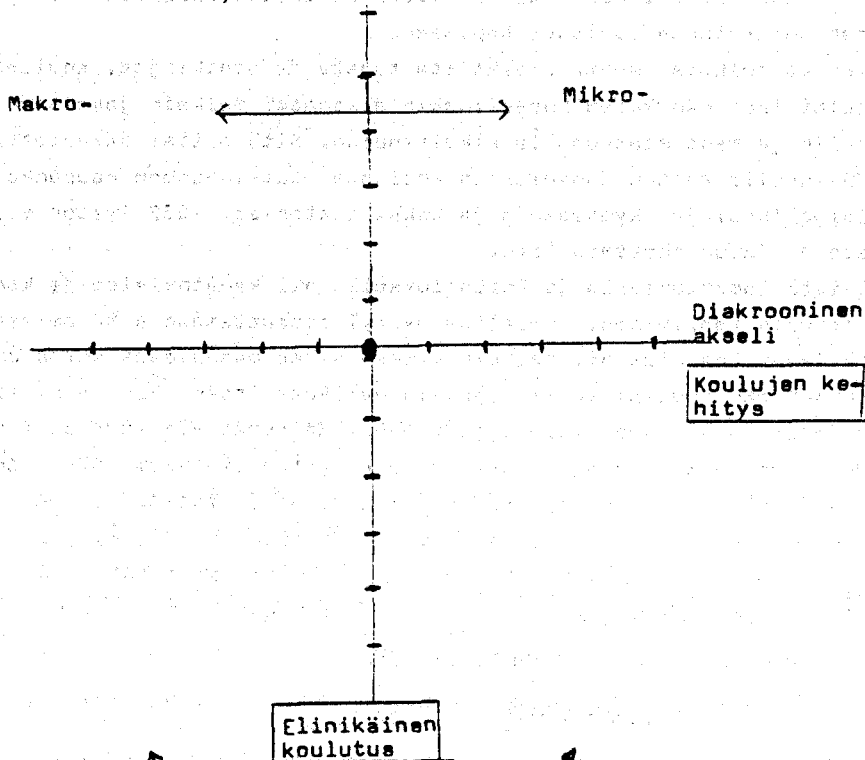
uotsi ja sen mukana Suomi ja Eesti noudattivat Comeniuksen yksilön ehitys- ja kouluorganisaatiosuunnitelmaa.

Jälkipuinti

Vertailtava kasvatustiede on usein historiallinen tai humaani-
tieteitä myötä regressiivinen, ajankohtainen ja progressiivi-
nen.

3. Vertailtava kasvatustiede

Synkrooninen akseli

↑ P E R S P E K T I I V I ↓
regressiivinen ajankohtainen progressiivinen

Verrataan eri pedagogeja toisiinsa kuten tässä artikkelissa Comenius ja Febricius. Ohimennen on verrattu vastavia piirteitä Rousseauissa ja Herbartissa. Silloin on kysymys mikroperspektiiveistä. Mutta on täysin mahdollista käyttää makronäkökulmia koulujen ja koulujärjestelmien kehityksestä. Ajankohtainen tutkimus, joka useimmiten on empiirinen, voisi hyvinkin olla myös vertailtava, erityisesti kun meillä on elinikäinen koulutus, jota voi tarkastella yksilön mutta myös luokkien, koulujen ja koulutustyyppien perusteella.

Mitä ovat ulottuvuudet, jos etsitään juuria erälle koulutoiminnalle, analysoi sen kehitystä ja huomioi huomispäivän mahdollisuuksia? Ideat saadaan usein historiasta, koska ei mitään uutta aurinkoon alla.

Esitelmä on pidetty opettajain tutkimustyön konferenssissa
 raditsioon ja innovatsioon Eesti koolielus 9-10.11.1989
 allinen pedagogisessa instituutissa)

Teet

- resen, L 1981: B G Forselius ja Eesti rahvakooli algus. Tallinn:
 Eesti nsv haridusministerium. Eesti nsv pedagoogika
 teadusliku uurimise instituut
- resen, L 1985: Eesti kooli vanem ajalugu. Tallinn: Valgus
- ti entsüklopedia III.Red.toimik. R Kleis et al. Tartu: K/Y
 Loodus 1934
- ti kooli ajalugu 1.kõide 13.sajandist 1860 aastatem. Tegevtoime-
 taja E.Laul. Tallinn: Valgus 1989 (Forselius s.
 154-171)
- seari, J 1973(69): Suomen koululaitoksen rakenne ja kehitys.
 Helsinki: Otava
- sellinen elämäkerrasto II osa. Porvoo: WSOY 1929
- ch, L 1989: Tieteenhistoria, tulkinta, kysymys. Tiedepolitiikka
 3/89
- sonen, P 1977: Johannes Gezelius vanhempi ja suomalainen täys-
 ortodoksisia. Suomen kirkkohistoriallinen seura
 103. Helsinki
- elä-Henriksson, E 1989: Viron varhaisinta kirjallisuutta en-
 simmäisen Raamatun ilmestymiseen 1739. Näyttely
 10-10-12.11.1989. Sama ruotsiksi. Helsingin
 yliopiston kirjasto
- disk familjebok VIII. Red.komm. V.Lече et al. Stockholm 1908
- mi, K E 1988: Johdatus kasvatustieteen filosofisiin ja historialli-
 siin perusteisiin. Lahden tutkimus- ja koulutus-
 keskus
- vio, M 1959: Isaac Rothovius Turun piispa. Suomen kirkkohisto-
 riallinen seura 60-61. Helsinki
- vola, R 1984: Vertaileva kasvatustiede. Tampereen yliopiston
 kasvatustieteen laitos: julk.sarja A: tutkimus-
 raportti n:o 30 1984
- hala, L 1989: Hermeneuttinen näkökulma merkityksen ongelmaan.
 Tiedepolitiikka 3/89
- rmбом, J 1989: Komensky und die Schulorganisation im Schwedischen
 Reich (Schweden, Finnland, Estland) im 17. Jahrhun-
 dert. Esitelmä kongressissa XVth International
 Comenius Colloquium "Comenius and classical cul-
 ture", Uherský Brod, Tšekkoslovakia, October 3-5,
 1989(ilmestyy scientific periodicaliin Studia
 Comeniane et Historica no 40)
- men historian käsikirja. Edellinen osa. Toimitt. Arvi Korhonen.
 Porvoo-Helsinki: WSOY 1964 (Suomen tiedettä no
 1,1 Julkaisija: Suomalainen tiedeakatemia)
- nskt biografiskt lexikon 1964-66 X. Toimitt.Erik Gull. Stockholm
- mila, P 1989: Suomen historian kirjoitus. Tutkimuksen historia.
 Porvoo jne.: WSOY